

Žarko MULJAČIĆ
 Mörchinger Str. 29/IV
 D-14169 Berlin

PETAR SKOK — LINGVIST

Samo dio golemog opusa Petra Skoka (tj. oko 340 naslova od ukupnog broja od oko 520 naslova, ili nešto ispod 60 %) bavi se isključivo ili uglavnom jezikoslovljem, dok je ostatak s područja filologije, povijesti književnosti i onoga što Talijani zovu *varia umanità*. Zbog nedostupnosti nekih tekstova i još više zbog kratkoće vremena neću se moći osvrnuti ni na sve lingvistički relevantne tekstove nego na jedan njihov mali dio, oko 40 izabranih naslova, tj. na 11 knjiga (od kojih je jedna, uostalom, iz povijesti francuske književnosti) i na tridesetak studija i članaka. Potpuni prikaz njegova života i rada i svestranu ocjenu svih njegovih važnijih djela očekujemo od najavljene monogonografije kolege V. Putanca, koji nije njegov najstariji živući bivši student (to je oko 4 godine stariji Petar Guberina), ali je zacijelo onaj koji mu je po tematici ostao najvjerniji.

Spomenut ću uvodno da sam o svome najstarijem Učitelju napisao tri rada: 1. komplementarnu bibliografiju koja obuhvaća njegova djela od 1949. do ca. 1969.¹ Ona sadrži i neka posthumno objavljena djela (tj. ona tiskana iza 1956. god.) ali ne sva, što zbog datuma, nije ni mogla; 2. studiju *Petar Skok come linguista*, Tübingen 1994²; 3. natprosječno dugu natuknicu na engleskome *Skok, Petar*, predviđenu za *Lexicon grammaticorum*³, u kome će se naći na okupu oko tisuću bio-bibliografskih članaka o najznačajnijim mrtvim lingvistima sviju epoha i naroda, od Paninija dalje.

¹ Usp. Ž. Muljačić, »Prilog bibliografiji radova akademika Petra Skoka«, ZFLMS, 12, 1969, str. 262-266. Ta se bibliografija nastavlja na: N. N., »Petar Skok«, *Ljetopis JAZU za godine 1946-1948*, 54, 1949, str. 193-213.

² Ž. Muljačić, »Petar Skok come linguista«, u: Richard Baum et al. (ed.), *Lingua et Traditio. Geschichte der Sprachwissenschaft und der neueren Philologien. Festschrift für Hans Helmut Christmann zum 65. Geburtstag*, Tübingen. G. Narr Verlag, 1994, str. 667-685.

³ Usp. H. Stammerjohann et al. (ed.), *Lexicon grammaticorum*, Tübingen, Max Niemeyer Verlag, u tisku.

1. Život i rad Petra Skoka

Skokovo drugovanje s romanistikom trajalo je oko 56 godina, tj. od upisa na Bečko sveučilište, gdje je četiri godine (1900–1904) slušao vrsne stručnjake iz romanske, germanske i slavenske filologije, uporedne gramatike indoeuropskih jezika (s posebnim obzirom na grčki i latinski) i iz nekih drugih struka, do smrti, u Zagrebu 3. veljače 1956. To sam dugo razdoblje podijelio u četiri poglavlja.

Prvo, bečko razdoblje (1900–1904) stoji u znaku svladavanja ispitnih materijala i rada na doktorskoj disertaciji koja je imala kao temu refleksu četiriju toponomastičkih sufiksa u imenima mjesta Južne Francuske. Njena obrana obavljena je 1905., god., kad je mladi student već radio na svom prvom radnom mjestu na Tehničkoj školi u Banjaluci, dakle već u drugom razdoblju. Treba napomenuti da je njegov *Doktorvater*, tj. Wilhelm Meyer-Lübke (1881–1936), u svom bečkom razdoblju doveo do uspješnog kraja 84 disertacije svojih kandidata od kojih je skoro svaki peti kasnije postao šef neke katedre. Ernst Gamillscheg (koji je i sam bio jedan od te sedamnaestorice) spominje njihova imena u toplom nekrologu, objavljenom kratko nakon Učiteljeve smrti⁴. Neće biti suvišno ako taj popis spomenem, ako se zna, da su "meyerlübkeovci" bili u u kasnijem životu skoro svi međusobno prijateljski povezani (Nažalost, nisam uspio ustanoviti početna slova krsnih imena dvaju Rumunja, koja ni Gamillscheg nije znao). To su, osim njega i, razumije se, P. Skoka, bili: Bacinschi (Černovice), H. Barić (Beograd), M. G. Bartoli (Torino), C. Battisti (Firenze), V. Bertoldi (Cagliari), D. Caracostea (Bukurešt), G. Maver (Rom), Marmeliuc (Černovice), S. Pușcariu (Cluj), L. Spitzer (Baltimore), F. Schürr (Marburg/Lahn), S. Wędkiewicz (Krakov), E. Winkler (Heidelberg) i jedna jedina romanistica, Elise Richter (Beč), koja je zaglavila u tzv. mustergetu u Terezinu. Treba pohvaliti E. Gamillschega, koji nije bio nacist, da je u to gluho doba (1936) imao hrabrosti spomenuti dvije "ne-osobe", tj. E. Richter i L. Spitzera. Meyer-Lübkeovi biografi zapisali su, da je taj "knez romanistike" u svom bonnskom razdoblju (1915–1956) imao procentualno još više doktoranada (u 20 godina 76), ali od tih su samo dva dobila katedru (J. M. Piel i K. Sandmann). U Bonnu su kod njega habilitirali I. Jordan i već spomenuti V. Bertoldi.

Drugo, bosansko razdoblje (1904–1919) sproveo je Skok do 1917. u Banjaluci, a nakon toga kao knjižničar Zemaljskog muzeja u Sarajevu. U to je doba boravio i drugdje: u Beču, u Zagrebu, u Splitu i na dvjema znanstveno istraživačkim turama po Dalmaciji. U Zagrebu su ga 1917. god. bili izabrali za privatnog

⁴ E. Gamillscheg, »Wilhelm Meyer-Lübke zum Gedächtnis«, *ZFSL*, 60, 1936, str. 384–406.

docenta, ali do imenovanja nije došlo zbog njegova antirežimskog stava (što vlastima nije smetalo da ga drže u Bosni, kamo je dobrovoljno malo tko koji nije bio rođen u Bosni htio ići; usp. slučaj S. S. Kranjčevića koji počiva u Sarajevu). Kroz to je doba Skok objavio 61 naslov, od kojih ističem disertaciju (1906), zatim opsežan rad o toponimima koji predstavljaju glagolske složenice (1911) (kojim je postigao dva cilja: počastio je Učitelja o njegovu 50. rođendanu i stekao jedan od formalnih uvjeta za prijavu habilitacijskog ispita u Zagrebu, 1913.) i knjigu *Pojave vulgarno-latinskoga jezika na natpisima rimske provincije Dalmacije* (1915). Već su se u to doba iskristalizirale četiri tematike kojima će se s više ili manje intenziteta i uspjeha baviti čitava života: leksičke i onomastičke studije na roman-skom, hrvatskom, ilirskom i srednjovjekovnom latinskom gradivu. Svim tim tematikama zajednički je nazivnik etimologija (i to tzv. *étymologie-origine* koja se tek vrlo kasno počela kretati u smjeru *étymologie-histoire du mot*), dakle porijeklo imena mjesta, osobnih imena, apelativa, pokojeg pridjeva, glagola, priloga i uzvika i, tek izuzetno, drugih vrsta riječi.

Treće (ujedno prvo zagrebačko) razdoblje njegove djelatnosti (1919–1959) koincidira s privremenim uklanjanjem njegove domovine sa zemljovida. Po Zakonu o podjeli Kraljevine S.H.S. na 33 oblasti (1922) hrvatske su zemlje bile podijeljene na šest oblasti, s time da su izvan njih ostali kotarevi Čakovec i Prelog, općina Kastav (sve sa čisto hrvatskim pučanstvom) i etnički miješana Boka Kotorska. Podjela na devet banovina (u gorj verziji od 1929. i u nešto boljoj verziji od 1931.) uklonila je do kraja taj privid.⁵

U tom je periodu P. Skok kao redoviti profesor romanske filologije u Zagrebu objavio, računajući sve teme, 550 naslova, od toga popularno pisane knjige: *Od koga naučiše jadranski Jugosloveni pomorstvo i ribarstvo? Naša pomorska i ribarska terminologija*, Split 1933; *Dolazak Slovena na Mediteran*, Split 1934, te dvosveščani kompendij za studente *Pregled francuske gramatike*, Zagreb 1939. Za romanističku znanost mnogo su važnija neka kraća djela, na pr. serija o tzv. balkanskom latinitetu (tiskana u *ZRPh* od 1927. do 1934. u četiri nastavka), serija o toponimima na otoku Krku (objavljena u *AGI* od 1927. do 1938. u pet nastava) i pristupačno pisana serija *Problem romanstva i slovenstva na našim ostrvima*,⁶ koja je izlazila mjesečno u splitskoj reviji *Jadranska straža* od početka 1939. (dakle još u trećem razdoblju njegova rada) do početka 1941., zadirući time u četvrti period njegove djelatnosti. U ovo doba nastaju i antologijski tekstovi o

⁵ Lj. Boban, *Hrvatske granice od 1918. do 1992. godine*, Zagreb, ŠK-HAZU, 1992² str. 27, 31, 37.

⁶ Definitivno, dotjerano izdanje izašlo je, pod nešto izmijenjenim naslovom, 1950. god. V. dalje.

simbiozi, na pr. *O simbiozi i o nestanku starih Romana u Dalmaciji i na Primorju u svjetlu onomastike* (1928), *Les origines de Raguse* (1931), kao i prvi esej o predmletačkom romanstvu u Istri: *Contribution à l'étude de l'isriote prévénitien* (1936). Tim i brojnim drugim radovima Skok je nastojao da baci nešto više svjetla na rubne djelove sačuvane Romanije i, što je još važnije, na tzv. *Romania perdită*, tj. *grosso modo* ozemlje od Trsta do Temišvara, i to ne samo na njen uglavnom sjedilački zapadni dio nego i na njen uglavnom (barem nekada) nomadski istočni dio, za koji bih predložio latinsku sintagmu *Romania sedibus incertis vagans*. Te su ga teme prisiljavale da se znatno više nego što se smjelo očekivati od "normalnog" panromanista bavi i pitanjima rumunistike, slavistike, grecistike, albanologije pa čak i turkologije. One su se zgodno uklapale u njegov organizacioni rad u konstituiranju balkanologije, koju je on shvaćao u širem smislu, dakle ne samo kao disciplinu koja proučava jezike koji su članovi tzv balkanskog jezičnog saveza (*ligue linguistique balkanique*) nego i kao krovnu disciplinu za kontakte i konflikte svih jezika Poluotoka, dakle i onih koji ne pokazuju tipične balkanizme. Pošto *Arhiv za arbanasku starinu i etnografiju*, koji je uređivao njegov kolega H. Barić (s kojim se već tada nije u mnogočemu slagao), nije bio u stanju pokriti cijelo to područje, Skok i njegov deset godina mlađi kolega M. Budimir osnovali su i uređivali *Revue Internationale des études Balkaniques* (od koje su, od 1934. do 1938., izašla 3 godišta). Recimo uzgred da tada nije nikome padalo napamet, da je geografski naziv *Balkanski poluotok* prvi upotrijebio njemački geograf August Zeunne (1778–1855) koji je netočno mislio da se gorje Balkan (lat. *Haemus*) proteže od srednje Bugarske do Jadrana i da bi za uključivanje Rumunjske i, eventualno, i Mađarske u takve studije bolje odgovarao naziv *Jugoistočna Evropa*. V. o tome novu studiju R. Kalmete (1993).⁷

Četvrti (drugi zagrebački) period Skokova rada zahvaća 17 teških godina, od osnutka Banovine Hrvatske (kolovoza 1939) do autorove smrti (početkom 1956), dakle doba, u kome Hrvatska ponovno postoji na zemljovidu. U to doba objavljeno je (ili napisano, pa tiskano posthumno) stotinjak njegovih radova. U prvom redu ističem šest knjiga: *Metodologija francuskog jezika* (1939), *Francuska književnost XIX. i XX. vijeka* (1939), trosveščani *Osnovi romanske lingvistike* (1940), koji ne sadrže sintaksu,⁸ dotjerana verzija monografije o otočnoj

⁷ R. Kalmeta, »Da li je Republika Hrvatska "balkanska država"?«, HR 43, 1993, br. 2-3, 256-264.

⁸ O nekim komponentama tog priručnika usp. P. Tekavčić, »Gli idiomi retoromanzi negli "Elementi di linguistica romanza" di Petar Skok«, *Ladinia*, 9, 1985, str. 47-54; Id., »Los idiomas iberorrománicos en los *Elementos de lingüística románica* de Petar Skok«, *Verba Hispanica*, II, 1992, str. 79-95.

toponomastici, ovaj put pod drugačijim naslovom: *Slavenstvo i romanstvo na jadranskom otocima. Toponomastička ispitivanja. I-II*, (1950), *Tri starofrancuske hronike o Zadru u godini 1202* (1951) i posthumni četverotomni *ERHSJ* (1971–1974), od kojih je 4. sv. rad V. Putanca. O zamršenosti parceliranja autorstva, editorstva i suradništva tog djela svjedoči njegov vrlo dugi hrvatski i francuski naslov. U to doba izlaze i njegove briljantne studije o kroatizaciji Splita (1952) i Zadra (1954). Na žalost nije stigao napisati analogne studije o Cresu, Rabu, Trogiru i Kotoru. Također tada izlazi njegova zadnja riječ o istroromanskome (*Considérations général sur le plus ancien istroroman*, 1943), čuveni članak o refleksima latinskog i grčkog naziva za “palaču” (1950) i onomasiološka studija o nazivima za ‘patku’ (1958). Dodajmo k tome da je, iako uklonjen s Fakulteta iz političkih razloga, u siječnju 1943. god., objavio neke radove i u reviji *Croatia* u obranu hrvatskih interesa od prekomorskog imperijalizma, čime je pokazao da umije razlikovati između naroda i režima. Kao redoviti član JAZU (od 1947) ugovorio je s njom objavljivanje budućeg *ERHSJ* na kome je odavna, ponajviše za vrijeme prisilnog odvajanja od studenata, intenzivno radio. Kao član Međunarodne komisije za onomastičke znanosti sudjelovao je na četirima (od pet) njezinih prvih kongresa. Kad mu nije pošlo za rukom da u Zagrebu osnuje Onomastički zavod, trudio se da spremi kadrove iz te struke. Stoga je sasvim razumljivo, što se u tom zadnjem razdoblju svog života još intenzivnije bavio onomastikom o čemu svjedoče: njegova “dionica” u djelu *Supetarski kartular* (1952) (koautor V. Novak obradio je paleografska pitanja), godišnje bibliografije onomastičkih studija u reviji *Onoma* i više naslova, koje iz vremenskih razloga izostavljam.

Dodao bih na kraju par “transkronoloških” riječi o njegovu shvaćanju romanske filologije kao discipline koja treba da stvarno a ne samo deklarativno studira sve romanske jezike i književnosti. U tom pogledu P. Skok je odlučno stajao uz teoretski i praktički model koji je zastupao Gaston Paris (1859–1903), inače učenik F. Dieza i osnivač revije *Romania* (Paris, 1872), i kao takav vrlo tolerantan prema njemačkim shvaćanjima. Na žalost ga je u tome nastojao slijediti samo njegov učenik Mario Roques (1875–1961). U postsedanskoj Francuskoj pobijedila je struja koja je “velikodušno” ostavljala njemačkoj znanosti da se bavi panromanističkim temama (izrugujući neke pretjeranosti kao *querelles allemandes*) i propagirala u Francuskoj koncentriranje na francističke ili, u najboljem slučaju, galoromanske teme kao i one druge naravi (opća lingvistilka, opća semantika, klasična filologija, indoevropska gramatika) u kojima je Francuska zahvaljujući uspjesima svojih lingvista (A. Meillet, M. Bréal, É. Benveniste, J. Bloch, A. Martinet itd.) ili

Švicaraca koji su privremeno predavali u Parizu (J. Gilliéron, F. de Saussure, itd.) bila postigla i dugo držala svjetski primat. Iz svega proizlazi, da je, ironijom sudbine, u doba kad je P. Skok izlazio na scenu, romanistika u punom smislu riječi postojala skoro isključivo u zemljama njemačkog jezika (Austriji, Švicarskoj i Njemačkoj) s izdancima u zemljama koje su tada bile dio Austrougarske Monarhije ili su njoj gravitirale (Rumunjska, sve do prodora francuskog novog poretka) i u radovima romanskih učenjaka koji su svoje obrazovanje stekli u germanofonim zemljama (na pr. M. G. Bartoli). Ako se izuzme par južnofrancuskih sveučilišta (Montpellier, Toulouse, Aix-en-Provence) koja su se romanistikom bavila i zbog blizine Italoromanije i Iberoromanije (i na kojima su pariški “baruni” nastojali prikovati pojedine ugledne istraživače da im ne bi smetali u Parizu, na pr. Edouarda Bourcieza) romanska se filologija kako tako afirmirala u Francuskoj uglavnom u Strasbourgu (koji je do 1918. bio pod Njemačkim Carstvom kao plijen iz 1870), a i tu zahvaljujući Jiří Straki, naturaliziranom Čehu koji je nakon dobivanja francuskog državljanstva postao Georges Straka. Treću romanističku *translatio imperii* u doba svog života, tj. prelaz težišta struke s njemačke Rajne u Švicarsku (Zürich i Basel, vezanu za imena kao K. Jaberg, J. Jud, L. Gauchat, W. von Wartburg; posljednji je velikan, istina, dugo boravio u SAD i u Leipzigu), Skok nije primio na znanje. A što se tiče kompletiranja romanistike u Zagrebu katedrama za španjolski i druge za Hrvatsku “manje važne” jezike, u njegovu doba nije za to bilo financijskih, pa prema tome ni kadrovskih mogućnosti. Tu je brigu morao ostaviti svojim nasljednicima, koji su živjeli u doba kad je romanistika prestala biti njemačko i srednjeevropsko “poduzeće” i kad su se u nju uključile, makar jače na području književnosti nego na području jezika, i druge evropske i vanevropske zemlje, na pr. Italija, Velika Britanija, Nizozemska, skandinavske zemlje, Rusija, Poljska, Mađarska, Kanada, SAD i, u najnovije doba, Izrael i Japan.

2. Pokušaj jedne privremene objektivne ocjene

Nazvao sam ovaj pokušaj privremenim, jer mi nisu poznati a još manje dostupni svi materijali koji su za takvu ocjenu nezaobilazni i neophodni (na pr., kako znati, je li Skok pisao *ostrva* pa mu lektor ostavio ili, 1950., promijenio u *otoci*, ili je on pisao *otoci*, a lektor mu, 1939., mijenjao u *ostrva*). Napomenuo bih za one koji o tome ništa ne znaju, da je Skokova udovica bila darovala Romanskom seminaru u Zagrebu sve njegove “papire”, tj. u njegovim ladicama kod kuće sačuvanu korespondenciju, neke neobjavljene dovršene i nedovršene tekstove, pred-

loške objavljenih tekstova i sl., ali da ih je, iz nepoznatih razloga, nekoliko dana nakon prijena na Fakultet, uzela natrag. Gdje su ti papiri danas, nije poznato. Kad bismo barem posjedovali popis Skokovih korespondenata, možda bi bilo moguće naći u njihovim ostavštinama originale Skokovih pisama i kopije ili sažetke njihovih odgovora njemu. Vjerojatno su tom krugu pripadali oni lingvisti, kojima je on pisao nekrologe, u čijim je *Zbornicima (Festschriftima)* sudjelovao i kod kojih je kao gost držao predavanja (ili koje je on pozivao u Zagreb). Zanimljivo je da je P. Skok kao "gratulant" posvetio manje priloga članovima mlado-gramatičarske škole nego lingvistima koji su pripadali "protivnim" školama (ovoj drugoj grupi pripadali su sigurno: abbé P. Rousselot, koga je 1923. posjetio u Parizu, H. Schuchardt, J. Jud, P. Kretschmer, M. Roques. V. i nekrolog A. Meillet-u. Znamo da se družio s Labinjaninom M. G. Bartolijem koji je o Dalmaciji imao sasvim drugačije poglede, i sa S. Pušcariu-om, koji su obojica bili istaknuti geolingvisti. I iz drugih vrela znamo da P. Skok nije bio *ni homo unius libri ni homo unius amici* pa prema tome nije bio predodređen da postane dogmatičarski zadrž mladogramatičar.

U vrednovanju njegova cjelokupnog djela ne smijemo napraviti dvije pogriješke: a) da najveću težinu damo *ERHSJ-a*, b) da ga sudimo po mjerilima koja su vrijedila u doba naše mladosti. Slijedi par objašnjenja:

a) P. Skok nije mogao dati zadnji *imprimatur* za *ERHSJ* a još manje ispravljati njegove "špalte", pa ne znamo što bi on sve bio izmijenio da je poživio do 1971. Teško je vjerovati da bi osnovnu prezentacijsku i stručnu koncepciju mijenjao. Mislim na isticanje tzv. *etymologia remota* na štetu jedino ispravne *etymologia proxima*, kojoj nema premca ukoliko je bjelodana. Tehnički *procédé* koji svi korisnici *ERHSJ-a* na žalost poznaju iz vlastitog iskustva, tj. da je djelo bez IV. sveska praktički jedva upotrebljivo, jer natuknice nisu poredane ni po etimonima (kao u *REW-u*), ni po abecednom redu u suvremenom književnom jeziku nego po najstarijim dokumentiranim oblicima, bio bi se mogao izmijeniti na bolje, da je rukopis bio ubačen u računar a ne napisan ne baš čitkom stenografijom. Ostavimo li *ERHSJ* u drugom planu, promjena u vrednovanju ne bi smjelo biti, jer su svi pokazatelji nazočni i u drugim, od njega parafiranim djelima.

b) Skok nije mogao ni po svom obrazovanju, ni po svom ambijentu postati strukturalist pa čak ni pokazivati blagonaklonost prema strukturalističkim rješenjima i pored toga što se jedan njegov kasni referat zove: *La linguistique de Ferdinand de Saussure et la toponymie* (1949., tiskan 1951). Njega treba vrednovati u koordinatama njegova vremena i prostora (uostalom, strukturalizam je od

Sedamdesetih godina na ovamo sve više *passé*, kako to svjedoči recentna monografija François Dosse-a, 1992–1993.⁹ Tu moram i sam reći: »*Mea culpa!*«

Nije nam zabranjeno međutim da u njegovim tekstovima identificiramo makar i nesvjesne predznake i slutnje onoga što je došlo nakon strukturalizma i u čemu je on stigao dalje nego njegov Učitelj, kod koga su također dijagnosticirani tragovi onoga što se još nalazilo u zvijezdama.¹⁰ Evo par trendova kojima je P. Skok na neki način preteča i koje su zapazili nepristrani povjesničari lingvistike. I. Iordan je našao u njegovoj seriji o ulozi homonimije (Prag, 1926–1929, u pet nastavaka) neke sociolingvističke misli *ante literam*.¹¹ Ž. Klaić je uočio u njegovoj *Metodologiji* otvaranje u smjeru tada nepostojeće kontrastivne lingvistike.¹² Njegovo zanimanje za smjer *Wörter und Sachen* također odudara od njegove škole (sam njegov Učitelj je, skupa s R. Meringerom, pokrenuo već 1909. istoimenu reviju). Da nije stajao daleko od geolingvističkih nastojanja, pokazuje njegova kasna studija o nazivima za 'patku' (1958), itd. Stoga nisu imali sasvim pravo njegovi predratni studenti, koji su ga, u opoziciji s njegovim prvim asistentom, koji im prenosio tada najnovije Vijesti iz pariške lingvistike, zvali *Stari zavjet* (P. Guberina je po mišljenju istih studenata bio *Novi zavjet*).

Moramo se stoga složiti s Putančevim zaključkom da je Skok bio umjereni mladogramatičar zadnje generacije tog smjera¹³ čemu bih dodao da je on ponekad znao biti i vizionar koji je išao *au-delà du structuralisme*. Ako ga želimo definirati u odnosu na druge mladogramatičare, bit će najbolje da ga usporedimo s Učiteljem od koga je bio udaljen jednu generaciju, tj. bio je mlađi 20 godina. To je probitačno, jer o W. Meyer-Lübke-u i o mladogramatičarskoj školi postoji nekoliko radova koji su pisani s vremenskom distancom i *sine ira et studio*.

Počnimo sa školom. Danas znamo da je mladogramatičarska škola dominirala u Srednjoj Evropi i drugdje nešto preko 40 godina (počevši od tzv. *annus mirabilis* (1876) pa sve do oko 1920. godine; u nas, razumljivo, mnogo duže), bila sve prije nego homogena. U njenim redovima djelovali su, pored nesnošljivih "soko -

⁹ F. Dosse, *Histoire du structuralisme. 1. Le champ du signe 1945-1966*, Paris, La Découverte, 1992; 2. *Le chant du cygne (de 1967 à nos jours)*, Paris, La Découverte, 1993.

¹⁰ H.-H. Baumann, »Über die dreifache Wurzel der Idee zu einer implikativen Typologie«, *LeS*, 11, 1976, 2, str. 189-222.

¹¹ I. Iordan, *Lingüística Románica. Evolución – corrientes – métodos*. Reelaboración parcial y notas de M. Alvar, Madrid, Alcalá, 1967, str. 280-282.

¹² Ž. Klaić, »Un précurseur de la linguistique contrastive: Petar Skok«, *SRAZ*, 41-42, 1976, str. 167-179.

¹³ V. Putanec tu govori o »méthode rajeunie des "junggrammatikers"« (cf. V. Putanec, »Petar Skok kao metodičar i tvorac *ERHSJ-a*«, *Filologija*, 11, 1984, str. 439-452.

lova”, i mnogi antidogmatski ili pomirljivi “golubovi”. Takav je bio i sam W. Meyer-Lübke za koga W. Bal, suvremeni belgijski lingvist, napisao: »Esprit rigoureux et concret, essentiellement attaché aux faits, W. Meyer-Lübke éprouvait une véritable aversion à l'égard des discussions théoriques.«¹⁴ Takav je bio i naš P. Skok koji samo iznimno i usput ponekad govori o "zakonima" (ne fonetskim nego leksičkim). Vjerojatno ga je ta osobina držala daleko od strukturalizma čiji su prvi pobornici bili nerijetko veći dogmatičari od onih koje su htjeli skinuti sa trona. Nemojmo se stoga čuditi, što P. Skok nije nikad upotrijebio termin *sistem* ni one što iz njega proizlaze, a bez te koncesije nije mogao dobiti "ulaznicu" za sinkronijsku lingvistiku, koja je bila neophodna stepenica za "otkriće" dijakronijske lingvistike.

U usporedbi Učitelja i Učenika služio sam se djelima A. Greivea¹⁵ i R. Windischa.¹⁶ Za opoziciju *Mittleuropa* i periferna Evropa (u koju spada i Francuska) kroz recentnu povijest romanske lingvistike i filologije izvrsno mi je poslužio jedan tek tiskani rad Y. Malkiela (1993)¹⁷: Za stanje u lingvistikama naroda koji su sačinjavali drugu Jugoslaviju poslužio sam se dvama radovima: prikazom H. Lunta (1963), koji dopire do god. 1960.¹⁸ i jednim esejem M. Ivić (1976)¹⁹ koja se svojski trudi da A. Belića izvuče iz kolektivne osude koju je formulirao H. Lunt i prema kojemu je cjelokupna vodeća garnitura kasnih Pedesetih godina u bivšoj Jugoslaviji bila »still resolutely a solid fifty years behind America and the Soviet Union.«²⁰

¹⁴ W. Bal, *Introduction aux études de linguistique romane, avec considération spéciale de la linguistique française*, Paris, 1966, str. 42. Cit. u R. Windisch, v. bilj. 16, str. 101.

¹⁵ A. Greive, »Wilhelm Meyer-Lübke 1861-1936«, u: *Bonner Gelehrte Beiträge zur Geschichte der Wissenschaften in Bonn. Sprechwissenschaften*, Bonn, H. Bouvier u. Co. L. Röhrscheid, 1970, str. 200-213.

¹⁶ R. Windisch, »Zum Beitrag der Junggrammatiker: Wilhelm Meyer-Lübke ...«, u: H.-M. Gauger et al. (ed.), *Einführung in die romanische Sprachwissenschaft*, Darmstadt, Wissenschaftliche Buchgesellschaft, 1981, str. 99-117.

¹⁷ Y. Malkiel, »The Centers of Gravity in Nineteenth-Century Romance Linguistics«, u: W. J. Ashby et al. (ed.), *Linguistic Perspectives on the Romance Languages*. Selected Papers from the 21st Linguistic Symposium on Romance languages (LSRL, XXI), Santa Barbara, California, 21-24 February 1991, Amsterdam-Philadelphia, J. Benjamins Publishing Company, 1993, 3-17.

¹⁸ H. Lunt, »Yugoslavia«, u: P. L. Garvin et al. (ed.), *Soviet and East European Linguistics*, The Hague, Mouton, 1963, str. 562-569 (= Th. A. Sebeok, ed., *Current Trends in Linguistics*, vol. I, The Hague, Mouton, 1963).

¹⁹ M. Ivić, »Linguistic Theory in Yugoslavia«, u: W. Girke - H. Jachnow (ed.), *Theoretische Linguistik in Osteuropa. Originalbeiträge und Erstübersetzungen*, Tübingen. Niemeyer, 1976, 217-233.

²⁰ H. Lunt, *cit. dj.*, 1963, str. 569. Rečenica se završava s nadom: »but there is every reason to hope that there will be astonishing breakthroughs during the 1960's«.

Evo par crta koje su potekle iz usporedbe Meyer-Lübke-a i Skoka. Učitelj je bio gramatičar i etimolog, Učenik nadasve etimolog; Učitelja su hvalili da je lingvistiku oslobodio ancilarnog odnosa prema filologiji, Učenik je u tom pitanju bio i “staromodniji” (nije mu bez razloga drugi učitelj bio filolog Adolfo Mussafia) i “moderniji” s obzirom na tekstove i pisce kojima se bavio (od srednjelatinjskih do onih suvremene hrvatske književnosti). Učitelj nije rekonstruirao nijedan slabo ili nikako dokumentirani romanski jezik, Učenik je imao sve preduvjete da to počne raditi s najstarijim dalmatskim. Na žalost nije smogao snage da skoči preko svoje sjene i da studira neke indikativne hrvatske romanizme i ekstravagantne forme u srednjovjekovnoj latinštini u Hrvatskoj u funkciji njihove važnosti za otkrivanje dalmatskih nepoznanica.

Najveću zamjerku nekim Skokovim praktičnim rješenjima (o teoretskoj osnovici istih nije nikad govorio) nalazim u njegovoj sklonosti za tzv. *etymologia remota* po kojoj je naš ribarski termin *parangal* grecizam a sasvim obični apelativ *banak* ‘klupa’ germanizam. Oni su to za idiome, koji su ih izravno primili iz grčkoga odnosno iz nekog srednjovjekovnog germanskog jezika, ali ne za naš jezik u kome su, dok se možda ne dokaže nešto treće, te riječi posuđenice iz mletačkoga. Na tom postupku prigovorio je Skoku njegov prijatelj M. Rešetar već Tridesetih godina. Može se pomišljati da je Skok sličnim “rješenjima”, možda i nesvjesno, htio smanjiti ukupan broj venecijanizama i drugih talijanizama u našem jeziku kako bi ondašnjim prekomorskim neprijateljima izbio iz ruku neke stalno ponavljane argumente u prilog tobožnjeg talijanstva Dalmacije; u svakom slučaju dobitak od takvog “knjigovodstva” mogao je biti samo trenutčan i, *in ultima linea*, kontraproduktivan i znanstveno štetan. Upravo na osnovu takvih “rješenja” neki su naši protivnici mogli reći da je naša znanost tendenciozna, kako bi odvratili pažnju neutralnih čitatelja s njihove tendencioznosti.

Rezimirajući možemo reći, da je P. Skok dao veliki doprinos ne samo našoj romanistici nego i kroatistici (i slavistici uopće) (nabrojanih oko 12.167 romanizama u *ERHSJ-a* u prvom su redu relevantni za slavistiku jer su ušli u jezike koji nisu romanski; ne treba zaboraviti da etimona drugih porijekala ima u istom etimološkom rječniku barem deset puta više). On je jedan od osnivača svjetske balkanologije (u koju je pokušao integrirati i bizantinologiju, u čemu je našao svojevrstnog “nasljednika” u pokojnom rumunjskom klasicistu H. Mihăescu-u²¹). Bio je, možda i ne znajući, jedan od vrijednih preteča suvremene kontaktologije i

²¹ Usp.: H. Mihăescu, *La romanité dans le Sud-Est de l'Europe*, Bucarest, Editura Academiei Române, 1993, osobito pogl. VI. *La littérature byzantine: source de connaissance du latin vulgaire*, str. 335-429.

konfliktologije. Njegove zablude nisu bile samo njegove (mislim i one čisto političke), njegove vizije ostaju samo njegove.

3. Budući zadaci

Kao najvažniji naredni zadaci čine mi se proučavanje Skokovih znanja o Galoromaniji, Itoloromaniji i Iliroromaniji te analiza njegova mišljenja o odnosu Iliroromanije i Dakomezoromanije. Ne treba izgubiti nadu da bi se njegovi “papiri” mogli ipak negdje naći ili barem, makar i djelomično, rekonstruirati na osnovu “papira” njegovih korespondenata. Možda bismo iz njih saznali i što je stvarno mislio o stanju u bivšoj Jugoslaviji i o “malim” jezicima (da li se, s Meillem, bojao da bi njihova masovna standardizacija dovela do “balkanizacije” i “poseljačenja” Evrope).

NB. Bibliografski podaci o Skokovim radovima mogu se naći u djelima, navedenim u bilješkama 1 i 2.